

El dietari sobre la Guerra del Francès de Ramon Brugués, de Can Llucià de les Parres (Castellolí)

Gemma Estrada i Planell

INTRODUCCIÓ

Aquest treball té per objectiu publicar el relat dels fets de la Guerra del Francès viscuts per Ramon Brugués, pagès de Castellolí. El document original ha estat conservat per Ramon Vidal i Brugués, descendent de l'autor.

Hem de dir que aquesta no és la primera vegada que es dona a conèixer aquest manuscrit. Pel que sabem, fins a aquest moment ha estat publicat quatre vegades: la primera, en el setmanari *El Sometent*, d'Igualada, durant l'any 1908,¹ on no se'n va transcriure la totalitat, sinó que es van ometre algunes pàgines, en concret de la 20 a la 28; la segona, en el llibre d'Antoni Carner² *Història i llegenda de les batalles del Bruc*, en què es va transcriure parcialment, i en concret quan descriu les batalles del Bruc dels dies 6 i 14 de juny del 1808; la tercera, en el llibre de J. Castellar³ *Castellolí: Mil anys d'història*, en el qual tampoc no es publicà complet el manuscrit, ja que se'n van obviar 19 pàgines; i la quarta publicació es va fer en el butlletí local de Castellolí, editat per la rectoria a començaments dels anys vuitanta.⁴

1. *Sometent*, 9 de maig, 16 de maig, 23 de maig, 30 de maig, 4 de juliol i 11 de juliol de 1908.

2. Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1968, p. 42-43.

3. Igualada, 1989, p. 89-92.

4. *Butlletí Local de Castellolí*, núm. 12.

L'any 1958, el manuscrit original va ser exposat, tal com consta en el catàleg, en l'exposició històrica realitzada a Igualada amb motiu del cent cinquantè aniversari de les batalles del Bruc.⁵

Ens ha semblat oportú fer una nova publicació del dietari de Ramon Brugués amb motiu del 200 aniversari de les batalles del Bruc. Creiem que val la pena tornar-lo a editar tant per la informació que aporta com per posar a l'abast una transcripció completa del document.

EL MANUSCRIT

El que aquí es transcriu forma part del manuscrit que l'autor titula *Llibra de Ramon Brugués de Castellolí comprat a la Fira de Santa Coloma al prime[r] de Juny Any 1803 per lo preu una paseta y tres bint-i-dosos y estos era per a fer memoria de las cosas que se fan entra any sia bendas sia compras y tot y qualsebol tracta que sia*.

Es tracta d'un document que, tal com Raimon Soler i Francesc Valls⁶ posen en relleu, és un dels nombrosos exemples de notes escrites per un pagès memorialista que emprèn la tasca de plasmar en paper les seves observacions sobre els aspectes més destacables de la quotidianitat de la casa i l'explotació agrària i sobre els esdeveniments jutjats més significatius de l'època en què li va tocar viure.

La llibreta escrita per Ramon Brugués va ser començada amb una finalitat comptable i va acabar esdevenint un llibre de memòries arran de l'esclat de la Guerra del Francès. Cal fer notar la riquesa d'informació que aporta el manuscrit sobre els esdeveniments de la Guerra en diferents llocs del país. És molt probable que l'autor conegués aquesta informació detallada a partir de la seva correspondència personal o de la transmissió oral obtinguda a través de viatgers o de les converses amb el seu cercle familiar i social.

El document consta de quaranta-set pàgines. En la primera part, formada per dotze pàgines, s'hi anoten diferents compres, vendes i trac-

5. «Exposición Histórico-Commemorativa en su 150 Aniversario de las Batallas del Bruch». Igualada, Bas, Ayuntamiento de Igualada, 1958. Figura amb el núm. 417 com a objecte cedit per Antònia Vives, de can Lluçia de les Parres (Castellolí).

6. SOLER I BECERRO, Raimon; VALLS I JUNYENT, Francesc: «Les memòries del dissortat Josep Bonastre de Santa Magdalena, pagès de Masquefa (1787-1815)», *Miscellanea Aqualatensis* (Igualada, CECI), núm. 11 (2004), p. 99.

tes realitzats per la família entre els anys 1803 i 1815. El gruix del manuscrit el conformen les anotacions sobre els fets de la Guerra, i l'autor hi explica, seguint un ordre cronològic, l'avançament de les tropes napoleòniques per diversos llocs de Catalunya des de l'any 1808 i fins al 1812. Fa una exposició força detallada de l'acció dels sometents en les dues batalles del Bruc. Relata diverses accions militars fins a finals del 1808 i comenta l'entrada dels francesos a Igualada el dia 1 de gener de 1809. Tot seguit, descriu detalladament els esdeveniments succeïts fins a l'abril del mateix any —de la mateixa manera que en les pàgines dedicades a les batalles del Bruc— i precisa els llocs i paratges dels municipis de la comarca on van tenir lloc enfrontaments amb les tropes franceses. Dedicava una breu exposició als esdeveniments de l'any 1810 i reprèn el relat a partir de l'entrada dels francesos a Montserrat el 25 de juliol de 1811. El dietari acaba amb una descripció del pas d'una columna de francesos per Castellolí al maig del 1812.

L'AUTOR

La informació que hem pogut trobar sobre les dades biogràfiques de l'autor ha estat escassa. No s'han pogut consultar els llibres de l'arxiu parroquial de Castellolí perquè van desaparèixer durant la Guerra Civil. Per la informació que ens ha donat el seu descendent, Ramon Vidal i Brugués, sabem que l'autor del dietari era fill de Josep Brugués i Solà. Segons un arbre genealògic conservat a la masia de can Tardà, de Castellolí, una pubilla de la casa, Maria Tardà i Prat, es va casar amb Ramon Brugués i Solà l'any 1777. No sabem, però, si aquest matrimoni va tenir fills. Sí que s'anota en el mateix arbre genealògic que Josep Brugués i Solà es casà per segona vegada amb Maria Elias, de la Guàrdia. Per tant, podem inferir que Ramon Brugués devia néixer entre el 1777 i el 1781. Però no estem en condicions de confirmar aquesta hipòtesi.

La família era propietària de les masies de can Llucià de les Parres i can Pomès. Can Llucià està situada al peu de l'actual carretera A-2, al sector de llevant del terme de Castellolí, just on s'inicia l'antiga carretera que passava pel coll del Bruc i es dirigia cap a Barcelona. Per la informació proporcionada per Ramon Vidal i Brugués, sabem que aquesta masia va ser ampliada l'any 1803 amb un nou cos al peu de la carretera per tal d'instal·lar-hi una casa de postes en el moment en què s'estava construint la variant del camí ral pel coll del Bruc. Anteriorment i des de l'edat mitjana, el camí ral seguia el curs del riu Anoia, que des de Mar-

torrell corria per Piera i Capellades fins a Igualada. El nou camí ral es construí a finals del segle XVIII. L'any 1790 s'estaven fent obres d'esplanació de la carretera a les rodalies de Castellolí, i el 1798 es feien a les rodalies del Bruc. La nova carretera ja estava acabada en aquestes contrades entre el 1802 i el 1805, i el 1808 va ser la via a través de la qual les tropes franceses intentaren penetrar vers la Depressió Central i Lleida.⁷

ELS FETS DE LA GUERRA DESCRITS PER RAMON BRUGUÉS

Com hem assenyalat, la informació que ens proporciona el dietari abasta diferents accions militars. No solament aporta dades concretes dels fets ocorreguts en diversos llocs de la comarca, sinó que segueix, com si es tractés d'un cronista de l'època, algunes de les accions de la Guerra a Catalunya. És per això que la nostra atenció en aquest punt se centrarà a posar de manifest el valor històric de les anotacions d'aquest manuscrit i a fer un recorregut cronològic de la Guerra, amb la modesta intenció que pugui ajudar a contextualitzar els fets explicats per Ramon Brugués.

Abans d'exposar aquest recorregut, voldríem fer esment que, malgrat el detallisme de les explicacions, Ramon Brugués no cita en les seves memòries els noms dels guerrillers catalans Antoni Franch i Estalella (1778-1855), d'Igualada, i Maurici Carrió i Serracanta, de Manresa, que tant van ser exaltats durant el segle XIX per la seva participació en les batalles del Bruc, fins al punt que es van arribar a produir llargues i estèrils polèmiques entre els historiadors per tal de donar el protagonisme a Manresa o a Igualada. En canvi, sí que cita diferents militars de l'època, com és el cas de Joan Baget i Pàmies, de Lleida, nomenat coronel de quatre companyies de voluntaris amb les quals va participar en la segona batalla del Bruc. També esmenta el nom del general Milans del Bosch (1769-1834), que va atacar les forces de Duhesme quan es dirigien a Girona, el del marquès de Palacio, capità general de Catalunya, el del general Juan Miguel de Vives, que va substituir en el càrrec Palacio a l'octubre del 1808, i el del general Teodoro Reding, militar suís heroi de Bailèn que ocupà el càrrec de Vives al desembre del 1808.

7. TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *Camins i viatgers a la comarca de l'Anoia (1494-1834)*. Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1991, «Episodis de la Història», p. 19-20.

El 9 de febrer de 1808 va entrar a Catalunya el primer cos de les forces napoleòniques, el cap del qual era el general Philippe Guillaume Duhesme, d'acord amb allò que s'havia pactat en l'aliança antibritànica entre la monarquia hispànica i Napoleó i amb l'objectiu teòric d'ocupar Portugal. El 13 de febrer arribaren a Barcelona les formacions de Duhesme i Lechi, després d'haver ocupat el castell de Figueres i d'haver passat de llarg per Girona. El cop d'estat que tingué lloc a Aranjuez (a finals de març de 1808) comportà l'abdicació de Carles IV i l'entronització de Ferran VII. El fet que Napoleó cridés a Baiona tota la família reial espanyola provocà l'alçament (el 2 de maig) del poble de Madrid contra els francesos. Durant les setmanes següents, el moviment popular antifrancès es generalitzà i adquirí una intensitat especial a Catalunya.

La primera població catalana que es va alçar contra Napoleó, el 28 de maig de 1808, va ser Lleida, on es va formar la primera junta insurreccional de govern i defensa. Manresa i Igualada van seguir l'exemple i van instaurar les seves juntes els dies 2 de juny i 5 de juny, respectivament. El dia 2 de juny, la població de Manresa va cremar públicament a la plaça Major el paper segellat francès, el paper oficial amb el nom del duc de Berg. Igualada es va alçar el dia 4 de juny, i un dels cabdills de l'alçament va ser Antoni Franch i Estalella, blanquer i comerciant, que va esdevenir un líder destacat de la guerrilla. Aquell mateix dia, Antoni Franch va partir cap a Vilafranca del Penedès en cerca d'armes. Tant Igualada com Manresa eren centres tèxtils que en aquell moment patien un gran atur. La impotència dels treballadors davant la crisi de la indústria manufacturera va ser el detonant per a la revolta contra la dominació francesa. El 5 de juny, les autoritats d'Igualada, davant dels esdeveniments populars, van formar una junta de notables per contenir els avalots.

Duhesme, que dirigia el cos de l'Exèrcit dels Pirineus Orientals, intentà de sufocar les insurreccions amb mesures ràpides i expeditives. Va enviar dues columnes des de Barcelona perquè reduïssin els insurrectes a Manresa, Lleida i Tarragona. Una de les columnes, comanada pel general Chabran, es va dirigir cap a Tarragona amb el propòsit d'arribar a València. La segona, sota el comandament del general Schwartz, s'havia de dirigir cap a Lleida pel camí ral que anava de Barcelona a Madrid i en el qual es trobava Igualada. Les ordres que tenia Schwartz eren avançar des de Barcelona cap a Molins de Rei i Martorell fins a Manresa, destruir les seves fàbriques de pólvora, enviar a Barcelona les existències d'aquest explosiu i castigar la població amb una multa per tal de sufragar les despeses de l'avançament de la columna.

Fou en aquesta marxa de les tropes cap a Lleida i Manresa quan va tenir lloc la resistència del sometent (en origen, agrupacions de paisans armats que feien tasques de repressió dels bandits i de força bèl·lica auxiliar) a les batalles del Bruc (com és sabut, l'actuació dels sometents fou més llegendària que no pas real).⁸ Tant a Manresa com a Igualada hi va haver una reacció immediata: defensar el pas contra la columna al Bruc. Van jugar a favor dels insurrectes les fortes pluges del dia 5, que van fer aturar la tropa francesa a Martorell, la qual cosa va permetre preparar l'atac. El sometent d'Igualada va barrar el pas per la carretera des de can Llucià de les Parres fins a can Solà de la Roca, del Bruc, talant una gran quantitat d'arbres que van col·locar travessats a la carretera i fent una àmplia trinxera per dificultar el pas a l'enemic. D'altra banda, el sometent de Manresa va preparar l'ofensiva a la carretera que anava des del Bruc fins a can Massana. Aquesta resistència va trencar els plans dels francesos, que van tenir la primera derrota el 6 de juny. Cal també fer esment de les primeres escopetades que els del Bruc van proferir als francesos a l'entrada del poble, al Bruc de Baix, al lloc on hi havia hagut el pou de glaç. A la nit del mateix dia 6, els francesos ja havien reculat fins al pont d'Abdera. En aquestes batalles van tenir un paper destacat els sometents de les poblacions veïnes, però cal destacar la important intervenció de les tropes regulars del regiment d'infanteria suïss de Wimpffen, així com la del contingent de guàrdies valons i soldats regulars que havien fugit de Barcelona i s'havien unit a la resistència catalana.

Després d'aquesta derrota, el general Duhesme va manar que una nova columna dirigida pel general Chabran es dirigís al Bruc. Un cop més, les tropes resistents, reforçades per militars professionals (un contingent de forces militars espanyoles, especialment del regiment de mercenaris suïssos de Wimpffen), van vèncer els francesos el dia 14 de juny. Ramon Brugués descriu molt detalladament els llocs per on van passar els francesos. En arribar al Bruc, una columna es va dirigir a l'altura de can Pascual per l'antic camí que baixava cap a l'església i cap al carrer de la Parròquia per arribar a can Rovira, fins al Bruc de Dalt, on es va unir amb la segona columna, que havia travessat els nuclis del Bruc de Baix i el Bruc del Mig. Les forces resistents van fer-los foc des dels Hostals del Bruc (al nucli del Bruc de Dalt), des del pla de la Cova i des de les Forques fins a la carretera de can Maçana. Així ho reporta Brugués:

8. CARNER I BORRÀS, Antoni: *Història i llegenda de les batalles del Bruc*. Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1968, «Episodis de la Història».

«[D]escunpertidor de la carretera que ba a cal Massana dalsobra el serrallet de la binya».

Aquesta segona batalla va ser molt més una acció militar en regla, en comparació amb la del 6 de juny, en la qual havia jugat més el factor sorpresa. Els resistents van ser dirigits pel coronel lleidatà Joan Baget, que s'havia sumat al contingent amb dues companyies de terços procedents de Cervera i amb voluntaris civils i militars procedents de Lleida. Entre els sometents, cal destacar els d'Igualada, manats per Antoni Franch,⁹ i els de Manresa, que tenien per cap Antoni Montañà.

Després del primer combat del Bruc, les poblacions del Vendrell i l'Arboç van presentar també una forta resistència a Chabran, que travessava el Penedès per ajudar Schwartz. L'Arboç va ser incendiat i va sofrir la matança indiscriminada de la població civil el dia 9 de juny de 1808.

Duhesme es va dirigir cap a Girona, ciutat que va resistir el setge francès dues vegades: el 20 de juny i el 22 de juliol. Fou en aquesta etapa de la Guerra quan va tenir lloc l'atac a Montgat i el saqueig de Mataró. D'altra banda, un contingent de tropes franceses va atacar el Vallès, on el general Milans del Bosch va obligar els francesos a fugir. El 30 de juny, Lechi atacà la línia del Llobregat (Martorell, Pallejà, Sant Andreu de la Barca, Molins de Rei i Sant Boi).

Al novembre del 1808, el general Vives, amb l'Exèrcit a Molins de Rei, va preparar una acció militar contra Barcelona, però les fortes pluges van fer que l'acció no es portés a cap fins el dia 26. Va alliberar dels francesos algunes poblacions, com ara Sant Andreu del Palomar i Esplugues. Però l'entrada del general francès Saint-Cyr a Barcelona i la derrota de Vives a Molins de Rei van fer recular les forces insurgents fins a Tarragona.

El dia 1 de gener de 1809 els francesos van entrar per primera vegada a Igualada. El dia 9 de gener van arribar a Castellolí francesos procedents d'Igualada per tal de reconstruir el pont de ca l'Alzina, enderrocat pels sometents. La segona ocupació d'Igualada va ser el dia 17 de febrer del mateix any. Ramon Brugués descriu aquesta entrada: «[F]ou la segona vegada que vingueren a Igualada y fou en la coresma any 1809». Fa una narració molt detallada del pas de les tropes franceses, durant els mesos de gener a abril del 1809, per diferents llocs de la comarca, com

9. BARADO, Francisco: *D. Antonio Franch y Estalella, héroe del Bruch y primer caudillo catalán en la Guerra de la Independencia*. Barcelona, Imprenta Sucesor de Sánchez, 1903.

ara la Pobla, el Pla de les Gavarreres i, sobretot, per diferents paratges i masies de Castellolí. El mateix any, el general Reding, militar que Ramon Brugués cita amb el nom de Rendin, va ser derrotat a la batalla de Valls.

Una altra campanya militar que reporta el nostre cronista és l'entrada dels francesos al monestir de Montserrat, l'any 1811. La Junta de Catalunya havia declarat el monestir «plaça d'armes», que havia estat fortificat el 1810 per ordre d'Enrique O'Donnell, capità general de Catalunya. El 25 de juliol de 1811 el monestir va caure en mans dels francesos comandats pel general Suchet. Brugués ho constata en aquests termes: «[E]l dia 25 de juliol de 1811 era dia de Sant Jaume vingueran los francesus a guanyar la montanya de Monserrat».

El mateix mes va tenir lloc la tercera ocupació francesa d'Igualada, que va durar des del 22 de juliol fins al 10 d'octubre. Castellolí, lloc de pas entre el monestir i Igualada, va patir diferents saqueigs de les tropes gal·les. Els francesos van estar-se al monestir fins a l'octubre. Quan van anar-se'n, van saquejar-lo i incendiar-lo, raó per la qual quedaren destruïts el temple, el monestir, la biblioteca i l'arxiu.

Durant el maig del 1812, una columna de francesos que es trobaven de pas entre Lleida i Barcelona van fer noves accions al poble de Castellolí, com explica Ramon Brugués a les darreres pàgines del manuscrit. Brugués també anota els perjudicis que van ocasionar les tropes franceses mentre van ser a Montserrat. L'estiu del 1812 el monestir va patir un altre atac quan estava fortificat pel batalló anglocatalà comandat pel coronel anglès Green. Els dies 30 i 31 de juliol, tres divisions de francesos provinents d'Esparreguera i Monistrol van cremar algunes ermites i el poble de Collbató. Brugués esmenta les conseqüències del pas de les tropes franceses pel terme de Castellolí, sobretot el perjudici que va patir la collita de blat a causa del pas dels cavalls per dins dels camps, la pèrdua del vi emmagatzemat a les bótes i les dificultats d'haver d'amagar el gra de blat després de ser batut per por que no els el robessin.

ELS TOPÒNIMS DE LA COMARCA DE L'ANOIA

Un dels elements testimonials que s'ha de remarcar del manuscrit són els noms de masies, paratges i nuclis habitats de Castellolí, el Bruc, la Pobla de Claramunt i la Torre de Claramunt.

Del terme de Castellolí, trobem citades les masies següents: cal Jaume (cal Jaume Brugués), situada a la part del terme propera a l'antic cas-

tell de Castellolí; cal Muset, situada a la part est del terme, al límit de la serra de la Fembra Morta, tocant al terme de Piera; cal Pere Valls, situada a la zona de la Fembra Morta; cal Pomés, a la part nord del terme, a prop de la carretera reial, a la banda dreta en direcció a Igualada; can Joan Alzina, situada sota el nucli de la Guàrdia, a l'oest de la parròquia de Sant Pau de la Guàrdia, i can Doctor Guilera, respecte a la qual, si bé a Castellolí hi ha can Guilera, no es pot assegurar que es tracti d'aquesta, ja que a prop de can Muset també existeix can Guilera, del terme municipal de Piera.

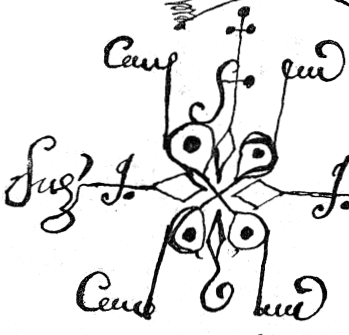
Els nuclis habitats de Castellolí citats són les Casetes (suposem que són les que conformen el barri denominat encara Ca l'Alzina, situat a la part oest del nucli, a un quilòmetre de distància del poble), per on passava l'antiga carretera d'Igualada a Castellolí, i ca l'Alzina (suposem que és la masia que va donar nom al barri de Ca l'Alzina). I els paratges esmentats són la serra de Cal Xaus (a la zona de la Fembra Morta, tocant a can Muset), la Soleia (terreny davant del nucli de Castellolí, en part ocupat per l'actual carretera), el Pujal Roig (tocant a can Muset), el pont de Ca l'Alzina i el Catarru (turó situat a prop de la vall de Sant Feliu).

Del terme del Bruc, trobem citades les masies següents: can Solà (can Solà de la Roca), situada a l'antiga carretera del coll del Bruc; can Rovira, situada a l'altura del Bruc del Mig, en el camí que va del Bruc cap a la zona de les Agulles del massís de Montserrat; cal Pasqual (que, si bé es troba a l'entrada del nucli del Bruc de Baix, pertany al terme municipal dels Hostalets de Pierola); la Vinya Nova, antiga propietat del monestir de Montserrat, al peu de la muntanya, i can Massana, situada a l'encreuament de les carreteres de Manresa i Montserrat, al lloc on s'inicia el camí que es dirigeix al coll de Guirló del massís de Montserrat. I hi ha citats els nuclis habitats de la Guàrdia i els Hostals del Bruc (que actualment és el nucli del Bruc de Dalt), i els paratges de les Forques, situat a prop de la zona de la serra de la Fembra Morta, i del pla de la Cova, damunt de la masia de la Cova, al nord del nucli urbà.

Del terme d'Òdena, hi trobem citat el paratge del pla de les Gavarreres, situat al llarg de l'antiga carretera entre Castellolí i Igualada; de la Pobla de Claramunt, els plans d'Arau, lloc on avui hi ha un polígon industrial, i la serra dels Mollons, situada al nord-est del terme, tocant al de Castellolí. I també el pla de la Torre, a la partió entre els municipis de la Torre de Claramunt i la Pobla de Claramunt, al sud d'aquest terme.

+ 2. #. +

Pàgina 1.

Llibra de Ramon
 Brugues de Castelló
 Comprat a la Fira de
 Santa Coloma al prime de Juny Any 1803
 per lo preu una paseta y tres bintido
 sos y esto sera pera fer Memoria de las
 cosas que se fan entra any sia bendas,
 sia compras y tot y qualsevol tracta que sia

Las La Memoria de quan comprarem lo
 Matxo pardo tambe a la Fira de Santa
 Coloma lo mateix Any de 1803 per lo preu
 de 34 Doblas justas 4 pasetas de Drets y
 no demusia sino 25 Doblas despres 18 1 rat
 de Matenixmel una nit pel moso y ell bolia
 una paseta i aquest fou lo segon matxo que
 comprarem de quan nos tornarem a Manar
 las Terras lo primer lo barem fe manar de
 Vich lo Preu 18 Doblas sens los gastos tot plegat 1052

Primera pàgina del dietari de Ramon Brugues.

13.

To Ramon Brugués fas Memoria & quant
los Franceses entraren en Barcelona que
fou lo Dia 11. d'Abril d'Any 1808
aquell dia fou lo dia que entrà lo General
Francès ab son Sagüimen & Tropa. y después
altres dias ne hanaren entrat asta que
casi ne ha sigut tot Plé. y Dia 29 d'Abril
el mateix Any los entregaren las fortalezas
& la Ciutadela y lo Castell & Montjuich

Des aban lo dia 6. d'Juny el mateix
any era lo dilluns & Pasqua Granada
vingueren los Franceses fin a cal Solà
y ab la ajuda & Deu y los Sumatens que
los escupetajaben agueren & recular fins
fins a Molins & Rey ab mol & mal
que fexan a la reculada per las Casas
y matar gen sin trobaben no foren mol
los que ells mataren pero & ells ne mori-
ren alguns

Pàgina 13, on es comencen a explicar els fets de la Guerra del Francès.

TRANSCRIPCIÓ DEL DIETARI DE RAMON BRUGUÉS, DE CAN LLUCIÀ DE LES PARRES (CASTELLOLÍ)

A continuació oferim la transcripció del dietari de Ramon Brugués. El criteri que s'ha seguit a l'hora de fer l'edició d'aquest text ha estat respectar la grafia original al màxim. Per tal de procurar una lectura més entenedora, però, s'han adaptat alguns caràcters. En concret, s'ha regularitzat l'ús de les majúscules d'acord amb la pràctica actual, s'han posat els accents i les dièresis que tocaven d'acord amb la normativa vigent i s'han restituit les erres mudes finals de mot. També s'ha puntuat el text i s'han desglossat les abreviatures. Amb la mateixa finalitat de facilitar la lectura, quan en alguns casos ha calgut afegir algun caràcter, s'ha inclòs entre claudàtors. Semblantment, quan una paraula apareixia il·legible en el text, s'ha substituït per tres punts entre claudàtors, i quan una paraula apareixia dubtosa, s'ha indicat amb un *sic* entre claudàtors. Finalment, les *h* s'han afegit quan tenien un valor diacrític i les contraccions s'han marcat amb un punt volat. Pel que fa als topònims i antropònims, s'han regularitzat escrivint-los amb el seu nom correcte, tot i que en d'altres transcripcions s'ha seguit un criteri diferent, com en el cas de la realitzada en la revista *Sometent*, en la qual es va fer la transcripció exacta del text.

Llibra de Ramon Brugués de Castellolí comprat a la fira de Santa Coloma al primer de Juny Any 1803 per lo preu una paseta y tres bint-idosos y esto será pera fer memòria de las cosas que se fan entra any sia bendas, sia compras y tot y qualsebol tracta que sia.

Jo Ramon Brugués fas memòria de quant los francesus entraren en Barcelona que fou lo dia 11 de febrer de any 1808, aquell dia fou lo dia que entrà lo janeral francès ab son saguimén de tropa i después altres dias ne hanaren entrán asta que casi ne ha sigut tot ple, y dia 29 de febrer del mateix any los entregaren las furtalesas de la Ciutadella y lo castell de Montjuïc.

Més aban lo dia 6 de Juny del mateix any era lo dilluns de Pasqua granada bingueren los francesus fin[s] a cal Solà y ab la ajuda de Déu, y los sumatens que los escupetajaben, agueren de recular fins a Molins de Rei ab mol[t] de mal que fèran a la reculada per las casas y matan[t] gen[t] s'in trobaben no foren mols los que ells mataren però de ells ne moriren alguns.

En los mateixus dias que vingueren al Bruc y fins a cal Solà, també anaren una altra pertida de francesus per Vila Franca fins a Tarrecona, y ab

la ajuda de Déu y la gen[t] dels sumatens los feren recular fins a Molins de Rei y allí se ajuntaren ab los que abian reculat del Bruc. Y los paizans allí par de[n]sà del pon[t] los furmaren lo cordó y un canó que també y tenian y los francesus a la reculada de Tarragona asta a Molins de Rei feren mol[t] de mal encara més pitjor que los que bingeran per la part del Bruc, qu'es deya que desunraban mol. Y cremaren al Arbós y mataren molta gen quels atraparen descuidats a dintre del lloch y també feren mal a la yglésia, que fins llanssaren las partícules del secrari, y fen[t] malbé los sans y per lo Pla de Vilafranca també rubaren mol[t]. Déu nos guar.

Més aban en lo dia de Sant Antoni als 13 de juny de 1808 enbastiren altra begada los francesus tots plegats ab los que l'altra begada [ha]bian anat per la part de Vilafranca enbastiren tots per la part del Bruc. Y en lo mateix dia en dilluns 13 baren trencar lo cordó que tenian fet los paizans a par dessà del pon[t] de Molins de Rei. Y anaren los francesus a passar la nit en Martorell y la gen[t] del cordó se hagueran de escapar fugin[t] per las muntanyas y també los pillaren lo canó aben-lo de deixar per fugir.

Y lo andemà dia 14 era dimars tornaren enbastir los francesus cap amun per la part de Esparreguera. Sabent a Manresa y Igualada que los francesus anaben pujar acudiren aluegu ab sumatén ells y tots los poplas dels beïnats y anaren a esparar-lus als voltans del Bruc. Com y feren cap los francesus a las quatra de la tarda poch més o menus ne pujaren un petit per la part de Collbató, que arribaren fins a cal Rovira del Bruc, y los altrus que pujaben per la carretera arribaren fins a cal Pasqual ab 21 carrus cuber[t]s que manaben y artillaria que també portaben.

Ja no puguera pujar més amun, que ab la ajuda de Déu y Maria Santíssima y lo valor de las armas del paizans los feren recular; ja tenian los paizans 4 canons parats par dessà del Bruc lo un era parat a la vora de las Forcas desobre dels ostals del Bruc que ell féu la funció. Lo altra era al Pla de la Cova que enbucabe lo carrer dels ostals y l'altra era més per amun en un serralet de binya, y l'altra era al descunpertidor de la carretera qui ba a cal Massana dal sobra al serralet de la binya.

La funció que feu lo canó de las Forques va ser que quant los francesus que benian per la part de Collbató comensaren de arribar a la plana de cal Rovira; comenssaren a tira'ls canunadas y ells a fugir dret a cal Rovira y de cal Rovira a cal Pasqual anaren a replegar-se ab la cabellaria. Y anaren reculan[t] cap aball y fen[t] vondància de foch als paizans lo canó dels paizans los va descarregar 9 tiros a fins que baren ser prou apartats del tiro del canó y quant lo francesus foren al Pagu allí se furmaren, y baren fer foch y canunadas que també tiraben fins cap al tart, però no mataren ningun paizà de allí estant que se pogués dir.

Y después ells marxaren capaball fins a Sant Feliu, y los paizans los hanaren a fer un cordó a Molins de Rei y ab 7 canons que també y portaren. Lo mal que feren los francesus en aquesta surtida fou mol[t] gros y no se esplicarà tot. A Esparreguera feren mol[t] mal per la vila de espatllar portas y robar tot lo que als agredabe no sols això sinó lo que y cadabe també o feren malbé de cramar-u no u baren fer.

La més crueltat era a la iglésia de fer mal als sants y més de obrir lo secrari y portar-se'n lo globu y de las partícules ne feren mol[t] desprecio que fins las tiraben en terra. Los esmarías de la roba de la yglésia los esteballaren per trauer la roba y la errucegaren y esbarriaren per la yglésia.

A la yglésia de Collbató també feren una semblan cosa. A la Vinya Nova cremaren la capella y molta pertida de la casa. A la yglésia del Bruc també feren mol[t] mal als sants y baren obrir lo secrari, y se'n portaren lo globu y abocaren las partícules al retaula y algunas en terra y acudí un frara que las ba arreplegar y las portaren a la Guàrdia.

Lo mal que feren los francesus en aquesta surtida no se explica més que feina y auria a cuntaru tot que fins ara no se ha cuntat sinó lo de més ynputància.

Més haban, estan los paizans a fer cordó a Molins de Rei als 27 o 28 de Juny, anaren a paleiyar per guanyar la bateria de Sant Pere Màrtir als francesus y no li bingué a gaira de guanyar-la que ja baren arribar mol[t] prop dels canons sols que los de Barcelona los enbiaren un refort de més francesus y aloras agueran de recular depressa.

Més haban en lo dia dijous 30 de Juny, anaren los paizans a tenir foch ab los francesus a la part de Sant Boi y que's deya que ne abian tingut mol[t]. Y en lo mateix dia dijous 30 enbastiren ells d[r]et an als paysans y feren recular tot lo cordó que y habia a Molins de Rei; y totom agué de fugir qui més pugué per la causa que los francesus los anaben rebultan que trebassaren lo riu a go[a]l y los volian anar circuhin per atrapar-lus al mitx y totom se va escapar de la manera que van poder; y la ertillaria fugia per la carretera de Vilafranca y la cabelleria dels francesus los donà al darrera y los va atrepar tres canons los demés se van escapar.

Y al mateix dia a la tarda arribaren ells a Martorell y s'i baren estar una nit y baren calar foch que's va cramar la mayor part de la vila. Y lo endemà dibendres al matí se'n turnaren a Barcelona per quant allí se aperiaren per turnar a surtir lo dia 4 de juliol; era dilluns que surtiran dret a la part de Granollers y baren arribar fins a Sant Cugat del Vallès lo dia 7 de juliol era un dijous, y baren rubar tot lo que varen voler però no cremaren res; y después se'n turnaren a Barcelona dient que altra begada ja tornarian a Sant Cugat, però no'ls o permetrà Déu com fins ara a sigut aixís.

Lo dia 14 o 15 se furmaren un gra[n] comboy de francesus de 7 mil per anar per Girona per voler guanyar las furtalesas ab moltas pessas de artillaria perlaren de sent y tantas y ab 60 carrus carregats de probisions; y també se'n portaren escalas de puja[r] y molta gen de Barcelona del ram de mestras de casas y de fustés per la conbeniència que podian tenir de fer carretera o alguns pon[t]s y altrás cosas.

La primera enbastida que donaren los francesus va éssar a Hostalric per g[u]anyar la furtalesa; y no baren poder guanyar-la perquè se baren saber defensar y mataren mols francesus, y ab la ràbia que tingueran ells de axò [h]o probaren fins ha dos o tres vegadas, y mai ban poder guanyar-u sinó que tots los cops que o baren probar sempre mataren forssa gabaix.

Lo Ynglès de mar estan féu mol[t] foch al francesus. Per allà prop de Caldetes se ba dir que abia mort més de dos cen[t]s payzans que los francesus los feyan anar al seu deban y lo Ynglès los feu senyal que se apartessen y no u varen fer, los agué de tirar forssos per poder matar gabaix.

De gabaix y caballs y mulas de la artillaria ne matà mols que lo millor que feya lo Ynglès era que sempre tiraban a la artilleria de los francesus per poder-lo-se-la ben destruir, con ja o féu axís qu'els ba fer dexar mol[t]s canons allí de ahon eran ells, y agueran de fugir depressa per la montanya y apartàs dels tiros dels canons del Ynglès. De Caldetes estant anaren enbastin cap a Girona.

Lo castell de Montgat era apoderat de ells y lo dia 31 de Juliol era diumenge, los el baren pendra los payzans y los ynglesus y los francesus que y habia també, que comenssa lo Ynglès de tirar-i canunadas de mar estan. Y los payzans lo enbastiren per aquesta part y arressaren lo castell y los francesus se entregaren a l'istan per no poder més y posaren per senyal la bandera com se entregaben. Y a l'istan, lo Ynglès saltà en terra y s'i baren acostar los paizan[s] y pujaren al castell y se apoderaren de ells; y los baren portar als barcus del Ynglès qu'es ba dir que ell los tiraria a dins de mar qu'es penssaba que ja los y abia tirats. Y después per acabar de arresar lo castell feran un furat per sota posaren allí dos barrils de pólvora y calaren foch y se acabar de arresar.

Quan los altrás francesus que anaben a Girona baren ser allí serca, volgueren probar de anbestir lo castell per guanyar la furtalesa, però digueran que ells ja anaban confiats que no'ls tirarian balas perquè deyan que quatra que n'i habia per governar lo castell, ja se los habian fets de la seba banda.

Però no va voler Déu que guanyessen ells lo castell que y pujaren los canonges y passaren rebista dels canons y los enguantxaren carregats de pólvora sola. Y a l'istan y possararen balas, y arribaren los gabaitxs y los

baren donar una bona descarrega que digueran que ne mataren 600 y 600 de prasoners. Y mataren 40 caballs y altra 40 que ls ne baren pendrer.

Y los demás francesus que se escaparen se baren encaminar per una monta[n]ya que s deya que feyan carretera per anar a Figueres que mol[t]s dias tenian que treballar-i. La millor notícia que ting[u]eram de ells ba ser que de 5 mil que habian surtit de Barcelona en lo dia 14 o 15 de Juliol als derrers del dit mes. Ja no eran sinó 3 mil que la gent o suposaben axís.

Dia 4 de Agost de 1808, marxaren 1.500 hòmens de Martorell per la part de Girona per acabar de aturdir los gabaitx que habia allí prop o matarlos tots o aturdir-los. En la mateixa semana lo general que habia a Martorell que se hanomenabe lo general Baget, feu una proposició al general dels francesus de Barcelona que se anomenabe Giuseppe Lechi que bagés si se volia entregar o no ell y las tropas sebas y també las furtalesas, y per ara espero la resposta. Altra proposició als suldots que habia en Barcelona que [h]i habia una partida de valons, los manà que si dintra nou dias, no prenian las armas a favor de Fernando setè, que se pendrian per hanemichs de Espanya y, que allà ahont se hatregarian se passerien a cutxillo tots.

Dia 7 de Agost tornà la resposta lo Giuseppe Lechi, de la proposició que li habia fet lo general de Martorell dien-li que habia de entregar las furtalesas o sinó que los passaria a foch y a sanch. Ba respondrer que ja entregaria las furtalesas sinó que volia ell lo pas franch fins a Franssa, y que de tots los carrus coberts que se'n duria los volia passar que no fossen bistos ni reguneguts del que y portaria a dintre per dingú.

Aquí se explicarà la funció dels 3 mil francesus que estaban fen carretera, después de no haber pugut ells guan[ya]r a Girona per anar cap a Figueras. Aquestus foren als 3 mil que la gen suposaban que habian quedats dels 5 mil que habian surtit de Barcelona per guanyar a Girona, y com no baren poder passar se determinaren de fer carretera per altra part.

Se estaren allí los francesus mols dias a prop de un mes ahon deyan que feyan carretera per hanar a Figueras, y al mateix tems se gorniren tres o quatra batarias bonas per resguart de ells y al mateix tems també los bingué mol refort de la banda de Figueras.

Estant allí los Francesus probaren algunas begadas de escalar-se per entrar a Girona per apoderar-sa de allí, lo que Déu nols o ba permetra que sempra los paisan de dintre se baren defensar y mataren mols de ells, y alguns que també se deya que ne habian mort dels paisans que agueran de arribar a cop de sabras per poder matar los que habian entrat a dintre. Y ab la ajuda de Déu no an pugut lograr fins a la ora present de romprer las furtalesas de Girona. Ab tan que s deya que o bombejaben y fins tirar-i bala roja y tot lo que y podian fer però no ls y balgué res.

Lo número dels francesus que y habia a prop de Girona antas de donar-lus lo combat quant ells estaban bonbajan y palayan per g[u]anyar a Girona y las furtalesas, deyan la gen que eran 9 mil.

Assen los francesus allí a prop de Girona acampats y ab la perfilia de palayar contra a Girona acudiren per allí molta gen, a quantra de ells de micalets y gen de sumatén, y n'i enaren acudín sempra fin que arribà lo dia que ls donaren un gran combat que era molta la gen que habia contra ells allí.

En lo dia 16 de agost fou lo gran combat que donaren los paisan[s] als francesus de dal sobra dits que ab poch tems los guanyaren las batarias que tenian ells pels canons. Los prengueren 22 canons y las altras demés pessas de artillaria que ells tenian y agueran de fugir un partit dret a Figueres; y altra partit de 15 sents dret a Mataró y agueran de dexar per allí tots los carrus y la major part de ells també las armas que duyan, ne mataren també mols de ells lo numero de... sents de paysans ne muriren alguns lo número de¹⁰ de francesus presuners ne feran mols sents.

En lo dia 20 de Agost entraren los francesus de Mataró a Barcelona los que habian fugit del combat de Girona y entraren a Barcelona ab la ajuda dels que habian quedat a Barcelona que ls enaren a obrir los pas a forssa de fer foch.

Dia 23 de setembre que era Santa Tecla caig[u]é un llam a la armita de Sant Pere Màrtir sent-i los francesus y los ba ensendre la pólvora que ells tenian allí y enarborà la capella y digueren que ba matar 40 y tan[t]s francesus. Però luego de Barcelona n'i enbiaren més y quedà per axò també apoderat de ells.

Dia 12 de octubre surtiren de Barcelona 5 ho 6 mil francesus y enbastiren a la part de Montcada y feren recular lo nostre cordó y arribaren los francesus fins a Sant Cugat. Y los miquelets del cordó de Molins de Rei una gran pertida y artillaria que se'n portaren acudiren també dret a Sant Cugat; y al mateix tems també y acudí la caballeria que habiha arribat de pochs dias a Vilafranca y de Vilafranca al cordó de Molins de Rei que habia vingut de Mallorca y esta caballeria digueren que se aportà mol bé que enbastí als francesus de von cor y mataren mols francesus, que entra los miquelets y la caballeria ne mataren 4 o 5 sen[t]s.

Ahon ne mataren més de plegats fou a prop de Sant Cugat, en un pla a prop de una capella, que quant los francesus entraben a Sant Cugat los

10. L'autor del manuscrit no precisa en aquest paràgraf ni el nombre de víctimes ni els presoners que hi hagué en aquest episodi.

miquelets del cordó de Molins de Rei surtiren allí ab un canó y aluego los francesus los enbastiren per voler-los pendrer lo canó. Allí se feren forts y arribà la nostra cabelleria y se baren barrejar y ting[u]eran gran batalla, però los francesus recularen per la montanya y los miquelets los empaitaren fins que's féu tart y ne mataren mol[t]s per aquella montanya allà un allà l'altra.

Los francesus anaren fugín a la nit dret a Sant Andreu de Palomar y a Barcelona assò fou lo andemà que surtiren de Barcelona per rubar; y quan arribaren a Sant Cugat per rubar com ja habian comensat ab una o dos casas aloras los donaren lo gran combat que fou dia 13 digueren que'ls van matar 40 caballs. Los francesus hantas de anar a Sant Cugat passaren a Granollers y cremaren moltas cassas las barracas del acampament del general Milans també cremaren las barracas. Que fou lo dia 12 que surtiren que enbastiren per aquella part y allí fou que rebantaren lo cordó y de aquella reculada fugiren tres o quatra sen[t]s miquelets que asta a Lleida ne arribaren. Però los posaren presus al instant y 50 y tans que se aturaren a Igualada, y de otras que anaren a Manresa y los tornaren arremetra al Milans menus aquells que posaren presus a Lleida que no se sap lo que'n faran.

Dia 7 de novembre a la nit marxaren los miquelets del cordó de Molins de Rei y Sant Vicenç y los de la part de Sant Cugat y coll de Montcada tots enbastiren cap a Barcelona, menus 8 mil del general Milans que quedaren a l'altra part del riu Besós que no pugueren passar lo riu que habia plogut mol [t]y plog[u]é mol aquella nit. També que pensaben que si no pel tems ja se haurien ficat los miquelets a Barcelona però arribaren mol[t] aprob de ella.

Los de la part de Molins de Rei arribaren fins a la Creu Coberta y los de l'altra banda fins tot allò de Gràcia y al carrer de Jesús y deyan fins al Fuerte Pio, y haben ja tret tots los francesus de per [a]quells llocs y menus los de Sant Pere Màrtir que'ls dexaren en darrera.

De qui fins 4 rayas és fals. Los miquelets que trebessaren la Creu Coberta. Los francesus ja'ls tiren una o dos canunadas del Portal de Sant Antoni de Barcelona en fora y de Montjuïc estan també alguna *aquí se acaba*.¹¹

11. Aquest petit paràgraf sembla que indica clarament que Ramon Brugués revisà el seu text amb algun tipus de documentació impresa a la vista i que aquí va detectar-hi un error, que va voler rectificar amb el comentari transcrit en cursiva i que es troba intercalat en el text.

Y per causa de tan ploura se'n agueran de tornar los miquelets y totas las tropas al mateixos puestos que eran habans ab la pretenció de tornar enbastir sensa trigar mol tems, lo que és a parar lo cordó allí prop de Barcelona per atecar més facilmén als francesus. Lo ge[...]neral que féu aquesta enbastida fou lo Vives que no abia mol[t]s dias que abia bingut de Mallorca y se posà al puestu del Palacio que feya de general antas de benir ell. Y lo Palacio digueran que se n'anà per conceller a Madrit.

Dia 26 de N[o]vembra enbastí lo cordó cap aball dret a Barcelona per ser més prop de la ciutat per inprimirs¹² més als francesus y se agué de plantar lo cordó a la torra de la Pubilla Cases. Y per allí Esplugues y per totas las altrás parts tan prop com pugueren que los francesus se feran mol[t] forts que y agué un foch mol[t] terrible, las canunades mol[t] espesas y digueren que moltas més ne tiraben los francesus que-l[s] nostres y se sentihan bé del deban de la Casa Nova estant, és a dir a casa Brugués o la Casa Nova.

Y de canunades ne tiraren tres dias y fins a las nits també se'n sentihan y de suldots dels nostres ne mataren mols pochs q[u]e fou un voler de Déu. Los francesus que y abia a Sant Pere Màrtir quedaren en derrera del cordó y los enbiaren a dir si se volian entregar y respongueren que no, però lo andemà que era dia 27 se entregaren tots que eran sent y quatre y los nostres pujaren a pendrer poscesció.

Mes al quantrari al cap de un poch de tems que lo cordó fou posat allí ab mol[t] ben prebingut que estabe, bingué un refort de més francesus que ho benceren tot que lo nostru cordó agué de recular asta a Tarragona ab moltas pèrduhas de molta concideració que y hagué.

Y assò fou per una gran trahissió del general en gefa lo anomenat Vives, que digueren que s'u habia benut tot. Y això fou la causa que los francesus guanyaren tant terrenu, que per la part de Tarragona arribaren mol prop de ella.

Però Déu nou degué voler que no p[ro]gueren entrar-i perquè allí se refurssà lo ge[...]neral Reding, y ab la ajuda del Ynglès y donaren moltas probidèncias per tornar enbastir los francesus. Lo general Vives lo posaren pres a Tarragona mateix que hi féu cap ab la reculada mala que ba fer que llensà a perdre moltas coses. Per¹³ la part de Igualada arribaren los francesus a la mateixa vila y se aposentaren allí; y s'i estaren 11 dias y prubaren de enbastir cap a Cervera y no pogueran passar que y acudí molta gen de

12. Segurament, una forma popular per *oprimir*, en el sentit de «fer més pressió».

13. Lectura dubtosa; també podria ser «En».

Cervera y de tot lo beynat que·s feren mol[t] forts y no·ls dexaren passar arribaren només que fins a Jorba y agueren de tornar a recular a més córrer.

Par la part de Montbui anaren una dibisió y arribaren fins ha la bora de Sant Magí y també aguereren de tornar a recular a més córrer dret a Igualada. Lo dia que entraren a Igualada los francesus fou per cap de any dia 1 de jener de 1809. Y entraren ab dos dibisions; la primera dibisió bingué de Sant Sadurní estant y passà per la Pobla y feren nit al Pla de la Torra acampats allí la bigília de cap de any, y lo endem[à] dematí enbastiren cap Igualada y desde que surtiren de Sant Sadurní, quant foran per allà a Sant Jaume, los paysans comensaren a fer-lus foch y mol[t] ferm y no estig[u]eren per res sinó endaban tot ho benserren.

Y los quantinuaren a fer-lus foch fins pasat la Pobla y baigueren que no·ls pugueren aturar los dexaren estar; y los francesus arribaren a Igualada a las 10 horas del matí poca difarència, y se estaren tot lo dia per lo vols de la vila fins al bespre que entraren per las casas que fou quant arribà l'altra dibisió que bingué per la part de Esparreguera que pasaren per lo Bruc, y guanyaren las baterias dels canons que hi abia ab molta facilitat però ab traïció que·ls [h]o entregaren.

Y pasaren per aquest terme de Castellolí y no feren dingun dany gràcies a Déu, però la jen de las casas de tota la vora de la carretera fugiren quasi bé tots menus alguns bells y nols digueren res de mal que no entraren a las casas sinó que fos mol pocas que fou a ca l'Alzina y alguna de las casetas.

Dia 8 de jener tornà a passar un altra pertida de francesus per [a]quí per Castellolí que tornaren de Igualada y anaban cap al Bruc y Esparreguera y se·ls comensà lo foch a ca l'Alzina y fins al Bruc. Y lo més fort del foch ba éssar quant foren de las casetas en amun y fins al cap de la pujada que·ls tirarem las escupetadas de la Suleya estan, des da desobra a cal Pomés a fins a lo indret del cap de la pujada y alguns que·ls tiraren de l'altre part estan.

Y los francesus feren també lo foch, corresponent y poder pitjor dret als paizans y lo demás del fort foch lo tingueran a prop dels ostals del Bruc y ba durar fins a prop del bespre. Y de francesus mor[t]s de aquell foch no se'n trubaren més que 4 sinó que se judicà que se'n fariren mols perquè los camins estaben mol[t] tanyits de sanch. Y los francesus aquella nit se apusentaren a Esparreguera.

Més aban dia 10 de jener binguren més francesus de Igualada a fer lo pon[t] de ca l'Alzina quelo abian trencat los sumatens perquè ells no poguessen passar los carrus y ells lo tornaren a fer aquell dia, però tot lo dia

los escupatejaren a més enllà de las Casetes que ells y tanian las habensadas. Y tambe guanyaren ells la altura del Catarru que ls siguié mol[t] faburable perquè los del pon[t] puguessen treballar a sos player[s] y feran ells lo pon[t] que y pugueren ben passar ab los carrus, però no n'i passà cap que foren mol[t] traïdors per escapar-se de las balas que en la nit fugiren cap a Igualada y al debon dematí marxaren per la carretera de baix cap a la Pobla y dret a Piera.

Los francesus que habian passat lo dia 8 que eran a Esparreguera bayén que no hi anaben los que habian quedat a Igualada, se detarminaren de banir-los a recibir que ells no degueran saber que fossen marxats per l'altra carretera. Y ne baren benir alguns 3 sen[t]s y passaren per [a]quí y cap Igualada, però no y arribaren que surtiren los miquelets y sumatens al Pla de las Gavarrerres y los francesus hagueren de recular prompta y fugín. Y ananaren a passar per plans de Arau y pujaren dal[t] a la serra de Mollons. Y los sumatens al darrera y passaren per cal Jaume y cal Muset y se plegà lo foch deban de casa Muset a Pujal Roig, perquè era mol[t] bespra y moriren de aquells 20 y dos de prosuners lo un farit; y los altras se escaparen dret a la serra de cal Xaus y feran cap ab los altras Esparreguera o a cal Pere Valls que y abia los que abian surtit de Igualada.

Al mateix dia ne anaren una partida a Montserrat y no [h]i feran gran mal, però a la turnada los sumatens ne mataren alguns per aquell peu de rocas, y los francesus se retiraren a Martorell y a Sant Sadurní.

Después al cap de pochs dias se esbarriaren cap a Vilafranca y ne anaren uns sinch sen[t]s a Fontrubi y estaren alguns dias y después enbastiren tots cap Igualada y estaren una nit tots y lo ademà marxaren molta partida cap al Camp de Tarragona.

Quan foren a prop de Valls tingueren un gros hataco ab las nostras tropas y se'n fariren mols de uns y altras¹⁴ y después los francesus se hanaren retiran cap a Vilafranca, los que habian quedat a Igualada s'i estaren tres semmas y tots los dias los sumatens y miquelets los tingueren foch y dan-los mol[t] mal tems ab un cantó o haltra y ne mataren mols, y alguns també dels nostres, y después una nit marxaren tots menus alguns de farits que quedaren. Y marxaren per la part de Montbui dret a Vilafranca, y después tots anaren marxant cap a Barcelona y ne mataren alguns pel camí a

14. En el manuscrit, aquí hi ha un salt de dues pàgines en l'anotació del número de la pàgina. En la transcripció publicada a la revista *Sometent*, el text continua tal com es presenta aquí.

fins que foren a Barcelona. Esta fou la segona vegada que vi[n]gueren a Igualada y fou en la coresma any 1809.

Als 14 o 15 de Abril de 1809 marxaren una grossa partida de francesus de Barcelona cap a Girona en passat de sent carrus carregats y moltas escalas que portaren y anaren a palayar ab Girona per guanyar dit Girona, y paleyaren aquells 7 mesus, poca diferència, y a l'últim o guanyaren als 10 del mes de desembre de 1809; que guanyaren mol[t] per fam, y altra disputan si [hi] abia hagut molta traïdori[a] del govern. Y a la voluntat de Déu.

Als 13 y 14 del mes de juner de 1810, donaren un hataco los francesus cap a Vic y arribaren fins a prop de Moià y Calders, y los nostrus los feren recular 7 oras atràs ab molta prestesa y digueren que ne mataren 1.000 poca diferència.

Lo dia 21 de jener de 1810 donaren un atacu las nostras tropas a los francesus a prop de Granollers bora Santa Perpètua y lo foch no durà una ora y feran perda de francesus entra morts y presuners passat de 13 sents.

Del jener de 1810 no he notat res del francesus a fins al dia 8 de Sant Pere de 1811. Entremitx de haqueix tem[p]s han sucseït moltas cosas que fóra llarc de esplicar.

La Vigília de Sant Pere dia 28 de juny de 1811 guayaren los francesus la Tarragona paleyaren per guanyar-la quatre o sinch mesus feran presuners la tropa que y havia. Fou una crueltat la entrada dels francesus en Tarragona mataren y desonraren fins que quedaren satisfets.

El dia 25 de Juliol de 1811 era dia de Sant Jaume vingueran los francesus a guanyar la montanya de Montserrat que estava algun tan fortificada dels espanyols, però tingueren que escapar-se per allà de ahon pogueren que sinó també los haurian fet presuners.

Estigueren los francesus a Montserrat fins lo dia 11 de octubre de dit any passant casi tots los dias per aquí que hanaben y benian de Igualada, de mal ne feran mol[t]. Las casas de Castellolí foren saqueyadas totas de ells, trobaren mols hamagatais de roba, y blat perquè foradaren parets y enbans y a tot harreu trucaren.

Mentres los francesus estigueren a Igualada, y Montserrat, y ells passant pe[r] aquí se'ls féu alguns dias de foch de escupetadas, y ne moriren alguns, però may se acababen. Lo anar-se'n ells de Igualada, los y obligà que un dia las tropas españolas los pillaren un conboy a pardemun de Igualada, y mataren també mol[t]s francesus. Y bayent ells que no podrian baxar blat de la part de Cervera se determinaren de marxar, y per la molta por que los feyan las tropas. No y habia agut tropas a prop de Igualada fins tres o quatre dias antes de marxar ells que bingueren las tropas que y habia a Vic.

En lo mes de maig de 1812 passaren per aquí una grossa divisió de francesus deyan si era de set a buyt mil homas que benian de la part de Lleida y hanaren cap a Barcelona, no dormiren sinó una nit a Igualada, y lo endemà dematí passaren per aquí, se esgarriaren del camí que saquejaren casi totas las casas de Castellolí. Aquesta casa rebé un dany de set o buyt sentas lliuras.

Se detingueren aquí tres mil francesus que hanaben mes endetràs de l'exèrcit que dormiren a Jorba y se hancanparen aquí unas tres horas, y dexaren ficar la caballaria a dintre del blat, y també un remat de bastiar y bous que manaben, que posaren lo blat que feia llàstima. Y al mateix tem[p]s se begueren y llansaren tot lo vi que y havia a casa; y també ne haviaren una bóta de 24 canes que'n teníam a can Pomés sensa aprofitar-ne una gota mes també una bóta de 4 canes que'n teníam a can Joan Alzina també la aviaren.

Y molta cosa que teníam amagat per los peus de marges dintre del blat, també nos o trobaren; y ab tot això encara rebérem més dany lo any passat. Los tres mesus que foren a Igualada y Montserrat que entre altrás cosas, nos prengueren passat de sen[t] quarteres de gra, és a dir ab garvas, y també una partida de gra de batut. Lo que nusaltres arplegarem lo aguérem de bàrrar a can Muset; y ab tots los perills; y aviam de traure lo blat luego de sen batut y lo salvarem a can Doctor Guilera; no explico més de est cas que seria mol llarc lo esplicar-u.

BIBLIOGRAFIA

- BARADO, Francisco: *D. Antonio Franch y Estalella héroe del Bruch y primer caudillo catalán en la guerra de la independencia*. Barcelona, Imp. Sucesor de Sánchez, 1903.
- BENET I CLARÀ, Albert; i GUTIÉRREZ I POCH, Miquel: «Castellolí», *Història de l'Anoia*. Vol. II. Manresa, Parcir, 1991, p. 151.
- CARNER I BORRÀS, Antoni: *Història i llegenda de les batalles del Bruc*. Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1968, «Episodis de la història».
- *Los treinta días del mes de junio de 1808: Síntesis histórica y documental*. Igualada, Ajuntament d'Igualada, 1963.
- *Les tropes suïsses a Catalunya durant la guerra de la Independència*. Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1976, «Episodis de la història».
- CASTELLAR-GASSOL, J. *Castellolí: Mil anys d'història*. Castellolí, 1989.
- FONTANA, Josep: *La Guerra del Francès 1808-1814*. Barcelona, Pòrtic, 2008.
- *La Junta de Subsistències dels corregiments de Lleida, Cervera, Talarn, Manresa, Igualada i Vic durant la Guerra del Francès*. Igualada, CECI, 1980.
- FRASER, Ronald: *La maldita guerra de España: Historia social de la guerra de la Independencia, 1808-1814*. Barcelona, Crítica, 2006.

- MARTÍ I FIGUERAS, Joan: *Episodios de la Guerra de la Independencia en Cataluña: saqueos y destrucción de Igualada por los franceses*. Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1964.
- MERCADER I RIBA, Joan: «¿La Junta Igualadina de 1808-1809, gobierno faccioso?», *Miscellanea Aqualatensia* (Igualada, CECI), núm. 5 (1987).
- *Catalunya i l'Imperi napoleònic*. Barcelona, Abadia de Montserrat, 1978.
- MOLINER I PRADA, Antoni: *Catalunya contra Napoleó: La Guerra del Francès 1808-1814*. Lleida, Pagès, 2007.
- SOLER I BECERRO, Raimon; i VALLS I JUNYENT, Francesc: «Les memòries del dissortat Josep Bonastre de Santa Magdalena, pagès de Masquefa (1787-1815)», *Miscellanea Aqualatensia* (Igualada, CECI), núm. 11 (2004).
- TÉRMENS I SAMSÓ, Josep; i VALLS I JUNYENT, Francesc: «La Guerra del Francès en un poble de la comarca de l'Anoia. "Notas" del Dr. Pere Solanllonch, rector de Pierola», *Miscellanea Aqualatensia* (Igualada, CECI), núm. 4 (1987).
- TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *Camins i viatgers a la comarca de l'Anoia (1494-1834)*. Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1991, «Episodis de la història».
- *Sometents, exèrcit i poble a les batalles del Bruc: Apunts sobre l'organització de la resistència catalana contra els francesos l'any 1808*. El Bruc, Ajuntament del Bruc, 1982.